

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗРАХУНКУ ЧИСЕЛЬНОСТІ ТУРИСТІВ ТА ОБСЯГУ НАДАНИХ ЇМ ПОСЛУГ

У даній статті на основі дослідження реальних витрат туристів запропоновано методику розрахунку чисельності туристів та визначено обсяг наданих їм послуг і товарів. Встановлено динаміку зростання загальної вартості реалізованих товарів і послуг та обсягів послуг і товарів, спожитих туристами.

В даній статті на основі дослідження реальних витрат туристів запропоновано методику розрахунку чисельності туристів та визначено обсяг наданих їм послуг і товарів. Встановлено динаміку зростання загальної вартості реалізованих товарів і послуг та обсягів послуг і товарів, спожитих туристами.

In this article the methodic of calculation of the quantity of tourists on the basis of the analysis of the real tourists' expenses is proposed and the volume of given to them goods and services is determined. The dynamic of increase of general cost of the realized goods and services and the volume of goods and services, consumed by tourists is determined.

Ключові слова: туристи, товари, послуги, регіон, економічна ефективність, регіональна політика, культурно-історична спадщина.

Ринкові перетворення започатковані за часів незалежної України, супроводжуються формуванням регіональної політики, утвердженням регіональної економіки, визначенням пріоритетних видів діяльності та максимально ефективним використанням усіх внутрішніх ресурсів регіонів.

Пошук нових шляхів удосконалення галузевої структури привертає увагу до рекреації і туризму, особливо в тих територіях, що забезпечені природними рекреаційними ресурсами, культурно-історичною спадщиною, розвинутою інфраструктурою тощо.

Визначаючи місце та роль туризму в розвитку регіону, необхідно зазначити, що вплив функціонування туристичної галузі на економіку регіону, міста або окремо взятої території залежить від чисельності туристів, що перебували на цій території та обсягу наданих їм послуг. Оцінка прямого та побічного економічного впливу туризму базується на витратах туристів. Використання емпіричних, експериментальних та прогностичних методів дослідження дало можливість встановити, що велика кількість характерних та супутніх туристичних послуг і товарів, які споживаються туристами під час їх перебування на відпочинку чи подорожуванні, не враховуються туристичними підприємствами, а отже, і не відображають реальний вплив туризму на економіку певного регіону та не дають можливості комплексно оцінити та спрогнозувати розвиток туристичної галузі в регіоні на найближчий період.

Методологія оцінки та дослідження впливу рекреації і туризму вимагає застосування спеціальних методів, певних теоретичних принципів, логічних прийомів і конкретних способів дослідження та розробки сучасних методик розрахунку [1, с.73-75].

Отже, враховуючи те, що значна кількість туристів, які відвідують регіон або

певну територію чи місто, не користується послугами туристичних фірм, агентств, бюро та інших суб'єктів туристичної діяльності, виникає проблема пошуку методів визначення чисельності туристів, що перебували у конкретному місті чи регіоні та розрахунку обсягу наданих їм послуг.

Дослідженням питань територіальної організації рекреації і туризму та їх впливу на регіональний розвиток, визначення типів туристичних ресурсів [2, с.221] та використання методик розрахунку обсягу спожитих туристичних послуг, організації обліку туристів присвячені наукові праці великої кількості зарубіжних та вітчизняних учених. Це, зокрема, польські дослідники Яцек Качмарек, Анджей Стасяк, Богдан Влодарчик [3, с.273], українські учені В.С.Кравців, В.К.Євдокименко, П.В.Гудзь, Н.Д.Свірідова, М.М. Туріянська, В.І.Цибух, С.Ю.Цьохла та інші. Так, зокрема, В.І.Цибух стверджує, що надання туристичних послуг, придбання супутніх товарів активно підтримує функціонування та розвиток великої кількості підприємств, зосереджених у регіоні. На туристичну сферу працює більше 40 галузей: від агропромислового комплексу – щоб нагодувати гостей, до правоохоронних органів – щоб забезпечити порядок і безпеку [4, с.37]. Але облік туристів та обсяг послуг наданих їм сьогодні, здійснюється тільки туристичними підприємствами. Далі В.І.Цибух зауважує, що "из 12,5 млн. туристов, приезжающих сегодня к нам, туристическими компаниями обслуживаются всего 600 тыс." [4, с.38].

Визначення економічної ефективності та соціальної важливості туризму здійснюється у відповідних сукупних базових показниках, визначених та розрахованих спеціально. У Державному класифікаторі видів економічної діяльності туризм визначено як окремий вид економічної діяльності (секція №1 "Діяльність транспорту та зв'язку", розділ 63.3, підклас 63.30.0 "Послуги з організації подорожувань"), до якого включено туристичну діяльність, посередницьку діяльність турагентів з реалізації туристичного продукту туроператорів, діяльність екскурсоводів (гідів), продаж та резервування квитків з будь-якою метою (відпустка, відрядження тощо) для подорожування на всі види транспорту [5]. Водночас, діяльність санаторно-курортних закладів, готелів, ресторанів, туристичних баз, туристичні перевезення та інші послуги внесено до інших розділів класифікатора видів економічної діяльності, що значно ускладнює визначення економічної ефективності функціонування туристичної галузі загалом. Важливість туризму для національної економіки та економіки регіону є нечітко визначеною, оскільки в загальній кількості спожитих за певний період товарів та послуг, а також окремо, за кожною з галузей економіки, неможливо виділити ту їх частку, що припадає на споживання туристами, тобто забезпечене лише завдяки туристичній діяльності і залежить від грошових витрат туристів. Практично неможливо із загальної кількості продажів виділити частку товарів або послуг, придбаних туристами (наприклад, обсяг спожитих туристами продуктів харчування або послуг зв'язку), тому проблема методологічного забезпечення розрахунку

чисельності туристів, що відвідали певну територію, та обсягу наданих їм послуг потребує подальшого розв'язання.

Беручи за основу Методику розрахунку обсягів туристичної діяльності, затверджену спільним наказом Державної туристичної адміністрації України та Державного комітету статистики України від 12 листопада 2003 року №142/394 [6], а також інформацію про те, що іноземні туристи та туристи з інших регіонів України, які перебували на території Карпатського регіону під час проведення фінальної частини чемпіонату Європи з футболу (Євро-2012) у середньому витрачали по 110 євро в день кожний [7], на прикладі м. Чернівці проведено дослідження структури витрат туристів, що проживали у готелі "Буковина". Ним встановлено, що середня вартість розміщення та харчування складає 617 грн. за добу, а 333 грн. – екскурсійна, розважальна програми, придбання сувенірів, транспортні та інші витрати. І, якщо схематично розглянути туристичні витрати, то можна переконатися, що основні витрати насамперед ідуть на готельні, ресторани та туристичні підприємства, які безпосередньо надають обслуговування. Частина цих коштів виходить з економічного обігу на оплату імпорту товарів і послуг, які споживаються на місці перебування, і ці кошти надані не відіграють ролі в економічній діяльності території. Решта коштів використовується на придбання місцевих товарів та послуг, покриття власних витрат на енергоносії, оплату праці, податків та інше. У кожному циклі витрат, частина коштів накопичується, частина сплачується державі у вигляді податків і вони перестають обертатись в економіці тієї чи іншої території.

Дослідження свідчать, що 20-25% коштів витрачаються туристами в певній місцевості чи країні на додаткові послуги, сувеніри, транспорт та інше, з яких частина продовжує циркулювати у місцевій економіці – інша частина переходить до держави та осідає у місцевих жителів у вигляді накопичень [8, с.33-34].

Аналіз туристичних потоків у місто Чернівці дає змогу цілісно оцінити його привабливість як туристичного міста, виявити напрямки та об'єкти які користуються найбільшим попитом у туристів, більш чітко визначити пріоритетні напрямки розвитку туризму та організувати подальшу роботу галузі. Туристичні потоки у місто відслідковуються за статистичною звітністю (форми 1 – ТУР та 1 – ГОТЕЛЬ). Це неповністю відображає фактичну кількість гостей, туристів міста і не відповідає їх фактичному стану з багатьох причин (похибка звітності, не обліковуються малі готелі, наявність неорганізованих туристів, т.і.). В останні роки зростає зацікавленість туристів, які організують свій відпочинок без послуг туристичних операторів та агентів.

Для об'єктивної оцінки туристичних потоків у м. Чернівці використано методику розрахунку обсягів туристичних послуг, яка рекомендована Всесвітньою туристичною організацією, що дає змогу реально виявити фактичний обсяг спожитих послуг і товарів та дозволяє спрогнозувати

ТУРИЗМ

подальший розвиток туристичної галузі, розбудову загальної та спеціальної інфраструктури на майбутнє.

Для розрахунку обсягу туристичних послуг, наданих суб'єктами господарювання міста за 2011 р., використано наступні джерела інформації:

- державні статистичні спостереження;
- дані ДПІ у місті Чернівці;
- дані обласного та міського управлінь культури.

У табл. 1 подано перелік характерних товарів та послуг, що споживалися туристами у межах міста у 2011 р. та визначено їх вартість (відповідно до Державного класифікатора продукції та послуг України ДК 016-97), окрім послуг консульств та фінансових і страхових, оскільки ці послуги надаються філіями, які не звітують у м. Чернівці, а за місцем реєстрації юридичної особи. Для кожного показника, на основі досліджень, визначено відсоток послуг, що припадає на туристичне обслуговування. За допомогою математичних розрахунків визначено вартість товарів та послуг, що спожиті туристами за 2011 р.

Таблиця 1

Перелік характерних товарів та послуг, що споживалися туристами у межах міста Чернівці у 2011 р. та визначення їх вартості

Перелік характерних рекреаційних і туристичних товарів та послуг, що споживалися туристами в межах м. Чернівці, відсоток, що рекомендується Всесвітньою туристичною організацією при розрахунку обсягу послуг	Загальна вартість спожитих товарів та послуг (тис.грн.)	Розрахунковий відсоток товарів і послуг, що припадає на рекреаційно-туристичне споживання	Вартість товарів та послуг, що спожиті рекреантами і туристами (тис. грн.)	Джерело інформації
1. Послуги готелів та інших закладів короткотермінового проживання (100)	12697,62	90	11427,86	ДПІ
2. Послуги туристичних баз, притулків, будинків відпочинку (100)	115,80	100	115,80	ДПІ
3. Послуги санаторних закладів (100)	1354,69	100	1354,69	ДПІ
4. Послуги ресторанного господарства (20-60)	46246,04	30	13873,81	ДПІ
5. Послуги з забезпечення напоями (20-60)	1939,72	30	581,92	ДПІ
6. Послуги з прокату туристичного та спортивного спорядження, велосипедів, мотоциклів, автомобілів, інших транспортних засобів (до 80)	1109,68	60	665,81	ДПІ
7. Послуги транспорту (пасажирські перевезення поїздом та міжміські регулярні перевезення) (до 80)	34266,41	20	6853,28	ДПІ
8. Послуги екскурсійних автобусів (100)	4782,12	100	4782,12	ДПІ
9. Послуги пасажирського авіаційного перевезення за розкладом (чартерні авіаперевезення) (90)	26023,86	90	23421,47	ДПІ
10. Послуги туроператорів, агентів, гідів, екскурсоводів, екскурсії міські (100)	16759,30	100	16759,30	ДПІ
11. Послуги сфери відпочинку, розваг, культури та спорту (до 80)	2862,70	30	858,81	ДПІ
12. Послуги музеїв та послуги у сфері культури (до 80)	4980,30	80	3984,24	управління культури

ТУРИЗМ

13. Інші послуги (торгівля, інформаційні, консультаційні, послуги в галузі фотографії, перекладачів і ін.) (до 80)	3070882,64	10	307088,26	Ст. зб.; ДПІ
14. Послуги пошти і зв'язку (до 40)	1188,66	10	118,87	ДПІ
15. Медичні послуги, надані на комерційній основі (до 40)	1769,31	20	353,86	ДПІ
16. Послуги з реклами (до 50)	10129,20	30	3038,76	ДПІ
17. Послуги допоміжної пасажирської транспортної служби (послуги транспортної інфраструктури для залізничного, автодорожного транспорту й аеропорту) (60-80)	69592,00	60	41755,20	ДПІ
18. Послуги оренди автобусів і туристичних автобусів з водієм (100)	9851,30	100	9851,30	ДПІ
19. Послуги з організації ярмарків та відпочинку в парках (послуги атракціонів) (парк Шевченка і Жовтневий); послуги з організації інших видовищних заходів (до 80)	6495,14	10	649,51	ДПІ
20. Фінансові та страхові послуги (до 70)	1809,78	50	904,89	ДПІ
Загальний обсяг характерних товарів та послуг, спожитих на території м. Чернівці рекреантами і туристами	3324856,27	13,5	448439,77	

Як видно з табл. 1, частка товарів та послуг, що споживалися туристами у місті, складає 13,5% від загальної вартості споживчих товарів та послуг.

Таким чином, загальний обсяг послуг, спожитих туристами у місті Чернівці, у 2011 р. майже у 35 разів вищий, ніж за даними статистичної звітності (форма 1-ТУР), яка подавалась тільки туристичними операторами.

Якщо порівняти загальну вартість спожитих товарів та послуг за 2008-2011 роки та обсяги послуг і товарів, спожитих туристами, то зменшення цих обсягів відзначається тільки у 2009 р., що пов'язано із наслідками світової фінансової кризи, а у 2010 та 2011 рр. – їх приріст (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка обсягів спожитих товарів та послуг в м. Чернівці за 2008-2011 рр.

На основі порівняння обсягів товарів та послуг, що були спожиті населенням загалом, із обсягом товарів та послуг, що спожиті туристами, можна визначити деякі показники туристичної діяльності у м. Чернівці. Зокрема, розрахувати чисельність туристів, що відвідали місто за визначений період.

Так, наприклад, у 2011 р. вартість товарів та послуг, що спожиті туристами,

складала 448439,77 тис. грн., а середні витрати одного туриста – дорівнюють 950 грн. (поїзд, проживання харчування, екскурсійна та розважальна програми, придбання сувенірів тощо). Це підтверджується проведенням дослідженням структури витрат туристів, що проживали у готелі "Буковина". Згідно зі статистичними даними (форма 1-ГОТЕЛЬ), турист у середньому перебував у місті 2 дні. Відповідно розрахунок чисельності туристів, що відвідали місто Чернівці у 2011 р., виглядає наступним чином:

$448439,77 \text{ тис.грн.} : (950 \text{ грн.} \times 2 \text{ дні перебування}) = 236,0 \text{ тис. осіб}$

Отже, запропонована методика розрахунку кількості туристів, що відвідали м. Чернівці, сприяє реальному встановленню чисельності туристичних потоків, визначенню впливу туристичної галузі на економіку міста та розв'язання багатьох економічних і соціальних проблем.

Таким чином, методологічні засади розрахунку чисельності туристів та обсягу наданих їм послуг на території міста або регіону ґрунтуються на принципі врахування споживчих витрат кожного з відвідувачів, незалежно від мотивації поїздки, оскільки кожен відвідувач витрачає певні кошти протягом перебування у місті чи регіоні, споживаючи товари та послуги різних галузей економіки, що позначається в цілому на економіці та соціальній сфері території відвідування.

Встановлено, що туризм безпосередньо або опосередковано, через споживання різноманітних послуг, здійснює стимулюючий вплив на розвиток таких видів економічної діяльності, як транспорт, готелі та ресторани, роздрібна торгівля, харчова промисловість, будівництво, зв'язок, страхування, фінансове посередництво, діяльність у сфері відпочинку і розваг, культури та спорту тощо. Туристичне споживання активно підтримує існування та розвиток народних ремесел, національної культурної спадщини і загалом стимулює поживлення місцевої економіки та створення додаткових постійних та сезонних робочих місць.

Список використаних джерел:

1. Кифяк В.Ф. Методологічні аспекти розрахунку обсягу туристичних послуг на прикладі Чернівецької області / В.Ф. Кифяк // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. Економічні науки. – 2006. – Вип. II. – С. 71-77.
2. Кифяк В.Ф. Рекреаційно-туристичний потенціал Буковини та методи його оцінки / В.Ф. Кифяк // Науковий вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. Економічні науки. – 2008. – Вип. I. – С. 219-235.
3. Качмарек Я. Туристический продукт. Замысел. Организация. Управление / Я. Качмарек, А. Стасяк, Б. Влодарчик; пер. с польского И.Д. Рудинского. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 495 с.
4. Цибух В.І. Почти бесполезные показатели / В.І. Цибух // Компаньйон. – 2004. – № 43. – С. 36-41.
5. КВЕД 2011 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://howtoregister.com.ua/kved_2009.html.
6. Про затвердження Методики розрахунку обсягів туристичної діяльності: Наказ Державної туристичної адміністрації України, Державного комітету статистики України від 12 листоп. 2003 р. № 142/394 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG8449.html.
7. За три дні Євро – 2012 Львів заробив 10 млн. грн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.liga.net/ua/news/sport/679055-za_tri_dn_vro_2012_lv_v_zarobiv_10 mln_grn.htm
8. Кифяк В.Ф. Організація туризму / В.Ф. Кифяк. – Чернівці: Книги-XXI, 2011. – 343 с.